

VERKOSTOJA JA KOULUTUS- YHTEISTYÖTÄ BALTIA-POHJOISMAAT -AKSELILLA

INDUSTRIAL HERITAGE PLATFORM 2000–2002

Tiina Valpola

Pohjoismais-balttilainen teollisuusperinnealan verkottuminen ja koulutus on eräs esimerkki toiminnasta, joka on sinnikkäästi uhmannut vakituisen rahoituksen puutetta vapaaehtoistyön nosteella. Sen ensimmäisiä saavutuksia olivat kolme pohjoismaista kurssia vuosina 1995–1998, jotka keräsivät yhteen eri alojen ammattilaisia syventämään tietämystään teollisuusperinnön erityiskysymyksissä. Koulutus syntyi edellisten vuosikymmenten suojelukamppailuissa kehittyneiden verkostojen turvin vastauksena nopeassa muutoksessa olevan perinteen tallentamis- ja tutkimustarpeeseen. 2000-luku toi Baltian maat mukaan yhteistoimintaan.

SEITSEMÄN MAAN YHTEISPROJEKTI

1990-luvun lopulla pohjoismaisen koulutustoiminta uhkasi loppua rahoitusvaikeuksiin ja taustayhteisöjen väsymiseen. Teollinen murros ei sen sijaan hidastanut vauhtiaan tai muuttunut helpommin ymmärrettäväksi. Museoviraston aloitteesta Suomeen kutsuttiin vuonna 1999 arvovaltainen konferenssi suunnittelemaan koulutuksen jatkamista. Uusina osapuolina mukaan pyydettiin edustajat Baltian maista.

Taustalla oli tietoisuus yleisestä hallintotason aktivoitumisesta Itämeren alueen kulttuuriyhteistyössä. Syntyi koulutuspainotteinen kolmivuotinen verkottumisprojekti *Industrial Heritage Platform 2000–2002*, jonka perusrahoitus saatiin Pohjoismaiden ministerineuvostolta. Hankkeen vetovastuu lankesi Museovirastolle, joka nimesi projektille vastuuhenkilöt ja palkkasi osa-aikaisen projektisihteerin. Sisällön kehittämistä ja toteutusta varten muodostettiin kansallisista edustajista koottu koordinaattoriryhmä. Käynnistysvaihe osoittautui odotettua työläemmäksi. Verkoston luominen Baltian maihin oli hidasta. Vastuita ja tehtäviä pyrittiin alusta alkaen delegeoimaan osallistujamaihin. Luonteva yhteistyö lähti kuitenkin käyntiin vasta koulutuksen myötä. Kansallisista koordinaattoreista muodostettu seitsemän maan yhteiselin osoittautui raskasliikkeiseksi ja sitä rasittivat aikaisemmin syntyneet hierarkiat. Melko pian kävi ilmeiseksi, että päävastuu sisällöstä ja toteutuksesta jää Museovirastolle ja sihteeristölle, jota vahvistettiin määräaikaisilla sektorikoordinaattoreilla. Toisen vuoden alussa ohjaksiin tarttui uusi projektikoordinaattori.

Ensimmäiset koulutusjaksot järjestettiin vuonna 2001. Ne toteutettiin kahden tai kolmen maan välisinä pohjoismais-balttilaisina yhteistyökokeiluina. Pyrkimyksenä oli jakaa vastuuta kaikkiin osallistujamaihin, saada resurssit tasaiseen käyttöön ja kerätä monipuolista kokemusta jatkotyötä varten. Kolmesta IHP-pilottikurssista on kerrottu mm. tämän lehden numerossa 4/2001 (Tuija Mikkosen ja Henrik Wagerin artikkelit). Vuoden 2002 kurssi järjestettiin kaikkien seitsemän maan yhteistyönä. Se koostui kahdesta kenttätyöpainotteisesta osakurssista, joista toinen pidettiin Baltiassa ja toinen Pohjoismaissa. Kurssille haki 60 henkilöä. Resursseja venyttäen noin puolet voitiin

mahduttaa mukaan. Kokopäiväopettajina toimi viiden professorin lisäksi kolme pitkän linjan ammattilaista. Asiantuntijaluennointisijoita oli nelisenkymmentä. Pieni sihteeristö joutui lujille luotsatessaan laajan kurssin sisällöntuottamista ja käytännön järjestelyjä.

Yhdyskuntarakenteen muutoksia kartoittavan monialaisen ja monikansallisen kurssin syväluotauksessa oli kaksi Itämeren satamakaupunkia. Uutta elämäntapaa etsivä, jälkisosialistinen Klaipeda Liettuassa muodosti mielenkiintoisen vertailukohdan ja vastaparin Ruotsin Helsingborgille, jonka muutoksen sietoa koettelevat yhtäaikainen markkinatalouden kasvuhurma ja tuska perinteisten satamatoimintojen häviämisestä. Osakurssien erilainen teematintainen painotus antoi osallistujille varsin kokonaisvaltaisen kuvan meneillään olevasta yleismaailmallisesta rakennemuutoksesta sekä paikallisella, alueellisella että ylikansallisella tasolla.

Industrial Heritage Platform -projektin (IHP) järjestämään koulutukseen on kytkeytynyt kahden vuoden aikana noin 170 henkilöä osallistujina opettajina, luennoitsijoina tai aktiivisina järjestäjinä. Järjestelyissä on ollut edustettuna yli kolmekymmentä instituutiota yliopistoista museoihin. Koulutuksen antiin voi tutustua osallistujan näkökulmasta tämän lehden numerossa 1/2003 (Terhi Torkin artikkeli).

KANSALLISEN JA PAIKALLISEN AKTIIVISUUDEN TUKEMINEN BALTIASSA

Aloitteellisuutta Baltian maissa haluttiin rohkaista kanavoimalla osa IHP:n rahoitukselta paikallisten hankkeiden käyttöön. Tuetujen projektien kirjo on ulottunut vesi-

lentokonehangaarin betonirakenteiden restaurointiteknisistä tutkimuksista kotiseututyöhön. Viron palavakivialueella on tuettu useita projekteja, jotka pyrkivät vahvistamaan asukkaiden paikallisidentiteettiä ja historiantuntemusta sekä löytämään ratkaisuja paikallisen teollisuusperinnön hoitoon, kehittämiseen ja tallentamiseen. Liettuassa tukea on saanut teollisuusperintötietouden digitalisointihanke sekä aktiivinen kansalaisjärjestö, joka IHP:n avulla on tehnyt vesi-voimaa tutuksi koululaisille, inventoinut myllyjä ja luonut niihin liittyviä turisteireittejä, järjestänyt keskusteluja ja kiertonäyttelyitä sekä kenttätökurssin, jossa dokumentoitiin toimiva paperitehdas. Myös IHP:n kotisivuja on ylläpidetty liettualaisin voimin. Latviassa valtakunnallinen, IHP:n vauhdittama teollisuusperinnejärjestö on saanut tukea teollisuusperintöoppaan julkaisemiseen, kansallisen teollisuusperinnetietokannan kehittämiseen, sekä kansainvälisen konferenssin ja näyttelyn järjestämiseen. Baltian hankkeita tukemalla on saatu suhteellisen pienellä panoksella sekä teollisuusperinnölle että IHP-projektille paljon näkyvyyttä ja samalla lisätty merkittävästi alan tietoutta ja esittelymateriaalia kaikissa kolmessa maassa. Latvian kansallinen koordinaattorin sanoin ”kolmivuotisella IHP projektilla on ollut valtava vaikutus teollisuusperintöaktiiviteettien edistämisessä. Kyse ei ole ollut vain suorasta taloudellisesta tuesta tietyille hankkeille, vaan myös uusien organisaatioiden ja henkilöiden sitoutumisesta teollisuusperinnön tutkimus- ja suojelutyöhön. IHP:n piirissä aloitettu työ on jatkunut paikallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tiedon ja erikoisosaamisen vaihto sekä asiantuntijaverkoston luominen IHP-yhteistyön aikana on ollut pitkän tähtäyksen investointi teollisuusperinnön säilyttämiseen tähtäävän toiminnan kehittämiseksi.”

SAAVUTUKSENA TOIMIVA KOULUTUSMALLI JA VUOROVAIKUTUS PAIKALLISTASOLLA

IHP:n järjestämä koulutus on vaikuttanut sekä paikalliseen toimintaympäristöön että kulttuuriperinnön arvottamiseen. Liettuassa kulttuuriministeriö on tukenut taloudellisesti kurssien järjestämistä ja paikallinen yliopistojen ja kulttuurihallinnon yhteiselin on toiminut sihteeristön tärkeänä järjestelykumppanina. Järjestäjien edustajan raportissa todetaan, että Kaunaksen pilottikurssi ja Klaipedassa pidetty vuoden 2002 osakurssi ovat innostaneet lukuisia julkisia organisaatioita osallistumaan teollisuusperinnehankkeisiin. Esimerkkeinä ovat muun muassa Kaunaksen mallin mukaan järjestetty kenttätökurssi Grigiskesin paperitehtaan dokumentoimiseksi sekä uusi teollisuusperintökurssi Vilnan yliopistossa. Klaipedan kurssia pidetään tärkeänä, koska se tutki ja käsiteli hyvin ongelmallista aluetta kaupungissa ja koska sillä oli suoranaista vaikutusta päätöksentekoon. Kurssilla vierailut kaupunginarkkitehti on totesi kiistanalaisen alueen tulevaisuudesta seuraavasti: ”Kurssi muutti asenteitamme aluetta kohtaan ja nyt me pidämme korjaustelakkaa eräänä alueen alkuperäisistä vetovoimatekijöistä.” Myös valtion kulttuuriperintökomitea seurasi hyvin aktiivisesti IHP-yhteistyötä. Komitea julkaisi rannikkoperinnön suojelua koskevan suosituksen vierailtuaan Klaipedan kurssilla.

IHP-kursseille on ollut yhteistä monitieteinen lähestymistapa ja kenttätöön käyttö keskeisenä oppimismetodinä. Oppimista on syventänyt laajahko lukupaketti, jonka on voinut myös tenttiä. Työskentelyä monialaisissa ryhmissä on tuettu luennoin, keskusteluin ja ekskursioin. Mukana on ollut kokenut opettaja sekä vanhempana, tukea tarjoava kollegana että kriittisenä keskus-

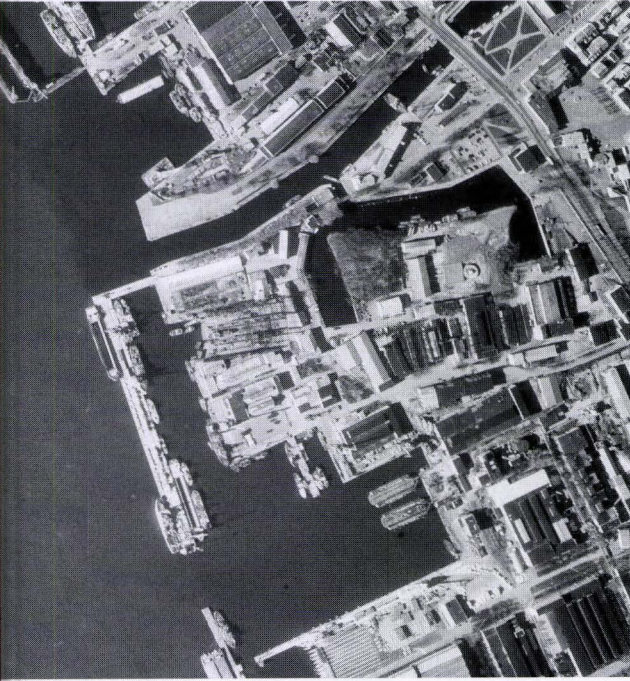
teluvastuksena. Kenttätökohteet on valittu siten, että ne tuovat esiin alan ajankohtaisia kysymyksiä. Ryhmät ovat dokumentoineet ja analysoineet kohteita sekä pohtineet niiden tulevaisuutta erilaisin visioin. Lopuksi on tuotettu raportti, joka on esitelty koko kurssille ja paikallisille vaikuttajille.

Tämä varsin pitkälle kehittynyt ja testattu koulutusmalli on syntynyt Pohjoismaista alkaneen kurssitoiminnan tuloksena. Prosessin myötä kenttätöosuus on muuttunut alun sormiharjoituksista vakavasti otettavaksi oppimismetodiksi. Pyrkimyksenä on asettaa ammatillinen ajattelu koetukselle: saada sekä osallistujat että opettajat testaamaan rajojaan, laajentamaan näköpiiriään ja tarkastelemaan omaksuttuja käytäntöjä kriittisesti. Samalla osallistujille kuitenkin tarjotaan turvallinen mahdollisuus oppia perustelevaan mielipiteitään ja omaa ammatillista osaamistaan sosiaalisessa tilanteessa, joissa toisilla osapuolilla on erilaisia näkemyksiä ja arvotuksia, ja myös oma ammattisanastonsa.

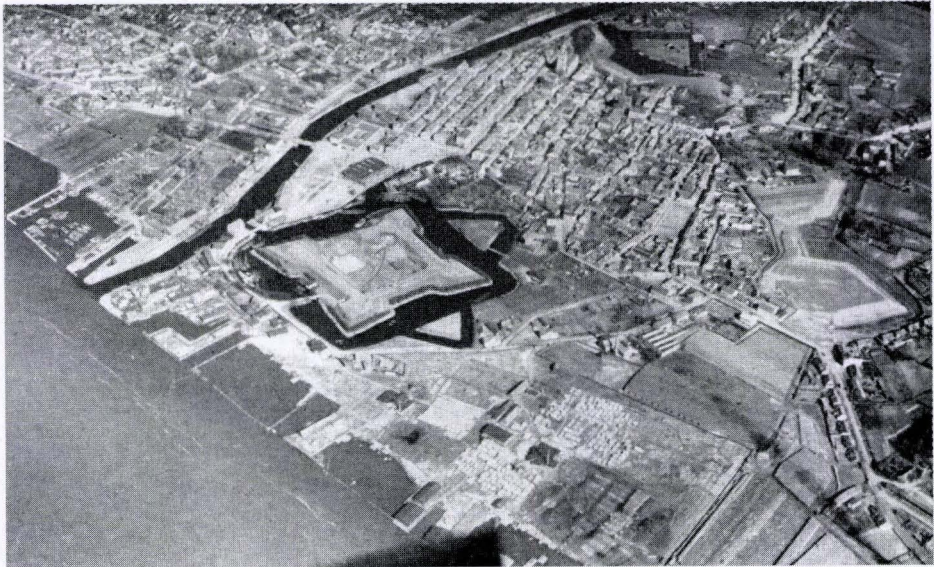
LOPPUTUNTOJA

IHP:n kolmipäiväinen lopputapahtuma koostui kahdesta seminaarista sekä projektin loppukokouksesta. Se pidettiin Viron Kohtla-Järvellä, jonne oli luotu suhteet kolmen projektin tukeman hankkeen kautta. Tämä Viron koilliskolkka, jolle palavakiviteollisuus on tuonut sekä leivän että rakennetun ympäristön – usein varhaisstalinistisen ajan klassisismiin puettuna – on järjestelmän muutoksen jälkeen suistunut syvään kriisiin. (Vrt. Tuija Mikkosen artikkeli tässä lehdessä).

Tilaisuus oli suunnattu projektin ydin-toimijoille: kurssien opettajille ja järjestäjille sekä kansallisille koordinaattoreille. Seminaarit olivat myös avoimia yleisölle ja niihin oli järjestetty simultaanitulkkaus. Pyrkimyk-

Satamatoiminnot ja teollisuus ovat vallanneet 1900-luvun aikana Klaipedan koko rantalinjan. Liettuan vuonna 1990 tapahtuneen itsenäistymisen seurauksena maan ainoan satamakaupungin ja sen teollisuuden markkina-alue on kuitenkin radikaalisti kutistunut. Teollinen rantavyöhyke käy läpi suuria muutoksia toimintojen lakkauttamisen ja omistajavaihdosten takia. Kuvien keskellä näkyvä entinen Paul Lindenaun telakka kaupungin vanhan keskustan ja rantaviivan välissä on kasvanut osin keskiaikaisen linnoituksen päälle (vasemmalla; alla tilanne ennen I maailmansotaa). Pienimittakaavaisen laivankorjaustoimintaan erikoistuneen telakka-alueen historiaa ja kehittämistä tutkittiin vuoden 2002 IHP-kurssilla. Kilpailu kansallisen menneisyyden esiintuomisen ja teollisten pyrkimysten välillä luo alueelle erityisen jännitteen. Samalla se tuo kiinnostavalla tavalla näkyviin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa korostuvat historian eri tulkinnot. Kuva: Swedesurvey 1995.

senä oli aktivoida ja rohkaista Viron kansallisia ja paikallisia toimijoita. Ensimmäisenä seminaaripäivänä paneuduttiin erityisesti paikallisiin kysymyksiin. Tapahtumassa esiteltiin myös lukuisia esimerkkitapauksia ja keskusteltiin kestävästä menettelytavoista sekä metodeista teollisuusperinnön hoidossa.

Virolainen IHP-koordinaattori nimesi projektin lopputapahtuman erääksi vuoden päätapahtumista kulttuuriperintösaralla. ”Ida-Virumaa on eräs Viron ongelmallisimpia alueita. Seminaarin avulla monia, ei pelkästään teollisuusperinteen säilyttämiseen, vaan myös laajempaan aluekehitykseen liittyviä vaikeita kysymyksiä on voitu käsitellä ja viedä eteenpäin.” Virolaissilmin IHP-projekti on ollut myös merkittävä katalysaattori. ”Pilottikurssi Tallinnassa ja erityisesti vuoden 2002 kurssi Helsingborgissa ja Klaipedassa herättivät huomattavaa kiinnostusta nuorten ammattilaisten keskuudessa. Ennen IHP-yhteistyötä maassa on ollut hyvin niukasti teollisuusperintöön liittyviä aktiviteetteja, koulutusta tai keskusteluja ja aihepiiri oli aivan tuntematon suurelle yleisölle.”

Pohjoismaisille osallistujille IHP-yhteistyö on tarjonnut kiinnostavan mahdollisuuden näkökulman laajentamiseen. Se on avannut ikkunan Itämeren maiden yhteiseen historiaan ja toiminut peilinä myös pohjoismaisen yhteiskuntamallin vahvuuksille ja heikkouksille. Yhteistyö on saanut pohjoismaiset kumppanit myös tarkastelemaan omia kulttuuri- ja ympäristöpoliittisia käytäntöjään uudessa valossa sekä pohtimaan niiden soveltuvuutta toisenlaisiin oloihin. Vahvin vaikutus on luonnollisesti kohdistunut kursien osallistujiin ja opettajiin, jotka ovat koulutusjaksojen aikana paneutuneet ongelmallisiin ajankohtaisiin kysymyksiin.

Jo kurssien aikana kävi ilmeiseksi tarve

hyödyntää syntynyttä tietoa ja kokemuksia, ja saattaa ne myös laajempaan käyttöön. Materiaalia on osin julkaistu projektin kotisivuilla, jotka löytyvät arkistoituna Museoviraston osoitteesta www.nba.fi/MONUMENT/IHP. Kotisivuilla on julkaistu esimerkinomaisesti muun muassa kurssien kenttätyöraportteja ja Baltiassa tuettuja hankkeita. Projektin vanha osoite www.ihp.lt jatkaa elämäänsä liettualaisena versiona. Materiaaliin pääsee käsiksi myös näiden sivujen kautta. Pohjoismaiden ministerineuvostolle jätetty laaja raportti löytyy Museoviraston kirjastosta ja suppeampana myös kotisivuilta. Tekeillä on lisäksi julkaisu, jossa paneudutaan projektin tuottamiin sisältöihin ja kokemukseen. Kirjassa hyödynnetään erityisesti koulutuksessa syntyneitä verkostoja ja tietopääomaa.

Vaikka itse projekti on päättynyt, sihteeristö siis jatkaa vielä prosessia muokkaamalla työn tuloksia julkaisuksi. Toinen konkreettinen jatkumo on aikaisemman yhteis pohjoismaisen sähköpostilistan muuttuminen pohjoismais-balttilaiseksi. Tämän myötä myös käytetty kieli on osittain vaihtunut englanniksi. Syksyllä 2003 verkosto kokountuu yhteiseen seminaariin Odensessa, jossa taas yhdessä sovitaan seuraavasta virstanpylvästä.

JÄLKIVIISAUTTA

IHP-projekti järjesti pelkästään viimeisen projektivuoden aikana kahdeksan kansainvälistä tapahtumaa Suomen ulkopuolella: kaksi viikon pituista koulutuskurssia, kaksi seminaaria ja näiden lisäksi neljä kaksipäiväistä monikansallista työkokousta. On selvää, ettei näin laaja toiminta olisi ollut mahdollista ilman merkittävää vapaaehtoistyötä, joka projektibudjetissa näkyy huomattava-

na omarahoitusosuutena. IHP:n kohdalla tämän panostuksen osuus oli viimeisenä vuonna noin 30 %. Se muodostui kurssien opettajien ja luennoitsijoiden laskennallisista palkoista, kansallisten järjestelykumppaneiden ja koordinaattorien työpanoksesta, maksuttomasta tilojen käytöstä ja muista lahjoituksista.

Aatteellisuuteen liittyy projektitoiminnan vahvuus ja heikkous. Vapaaehtoistyö kertoo sitoutuneisuudesta ja innostuksesta. On kuitenkin raskasta järjestää laajamittaista kansainvälistä toimintaa ilman selkeää taloudellista taustaorganisaatiota. Kaikki partnerit eivät kannu vastuuta toteutuksesta tai rahoituksen hankkimisesta, vaan jättävät ikävät työt mielellään koordinaatiovastuun saaneelle osapuolelle. Sen sijaan kaikilla on runsaasti näkemyksiä siitä, miten asiat pitäisi hoitaa. Myös kukkaronnyörin vartijan osa on joskus raskas. Eri maissa on totuttu erilaiseen varojen käyttöön ja niiden rahanjakokulttuurit vaihtelevat. Yhteisesti sovittuja budjetteja ei aina kunnioiteta eikä raportointeja koeta velvoittaviksi. Talkoopainotteisella konseptilla on myös vaikea luoda jatkuvuutta.

Alussa omaksutut käytännöt seuraavat projektia koko sen elinkaaren ajan. Siksi toteutusvastuut ja vastuusuhteet pitäisi määrittellä mahdollisimman tarkasti jo virallisissa asiakirjoissa. Rakentamisvaiheessa aikaansaatu aito yhteistyö ja kunnioittava työ-kulttuuri on myös tärkeää, samoin omien voimien ja mahdollisuuksien arvioiminen. Näin toiminta voidaan toteuttaa päärahoittajalle annettujen lupauten mukaisena.

Kansainväliset rahoittajat näyttävät suosivan laajoja projekteja, joissa on lukuisia osallistujamaita. Yli neljän maan yhteenliittymät ovat kuitenkin raskaita koordinoita. Vaarana onkin, että hallintomallin rakentaminen ja ylläpito sekä rahaliikenteen hoi-

taminen vie liikaa voimia sisältötyöltä. Käytännön kokemusten mukaan sihteeristön työhön sekä matkoihin varataan aina liian niukasti resursseja. Mukaan lasketaan ainoastaan ilmeinen perustyö, joka todellisuudessa muodostaa vain rungon varsinaiselle projektia kantavalle koordinoitavuudelle. Etenkin vapaaehtoistyöhön perustuvissa hankkeissa suhteiden hoitaminen on tärkeää. Ihmiset jaksavat motivoitua vain, jos he kokevat että heidän työtään arvostetaan. Yhteydenpito ja hyvä 'palvelu' on tässä yhteydessä yhtä keskeistä kuin kaupallisissa asiakassuhteissa. Kansainväliset kouluttajat korostavat yhä uudelleen, että verkottuminen ei synny paperilla. Se edellyttää tapaamisia, keskustelua ja yhdessä tekemistä. Budjeteissa työn tähän osuuteen kuitenkin suhtaudutaan vähättelevästi.

Tällaisia ja monia muita asioita IHP-projektin luotsaaminen on opettanut kahden vuoden aikana. Se on myös tuonut esiin oman vajavaisuuden sekä tietojen että osaamisen suhteen. Koetukselle ovat joutuneet niin järjestelmällisyys ja johdonmukaisuus, kuin luovuus ja ihmissuhdetaidot. Suurimman nautinnon on antanut kurssien intensiivinen yhteistyöhenki, jonka olen saanut kokea sekä opettajan että järjestäjän näkökulmasta.

Kirjoittaja on arkkitehti, joka on toiminut IHP-projektikoordinaattorina vuosina 2001–2002.

Sähköposti: tiina.valpola@kolumbus.fi